

כאיך תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וליקוטי ענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

בס"ד | גליון 189 | שנה ד' | פרשת וארא | שנת תשע"ז

פניני הפרשה

מידת הק"ו

"וידבר משה לפני ה' לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים" (וארא ו, יב) תב רש"י שזהו אחד מהק"ו שהתורה דורשת "הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים". העירו מנין לרש"י ק"ו זה, שמא מה שלא קבלו את דבריו מפני שלא השתכנעו שאכן הגלות תתקצר?

ויש לפרש דהיא גופא מכיון שהיה ערל שפתים לכך לא יכול היה משה לשכנעם שיקבלו את דבריו, וללא שהיה ערל שפתים באמת היה מצליח לשכנעם שיקבלו את דבריו.

מהות השם 'עמרם'

"ויקח עמרם את יוכבד זודתו לו לאשה ותלד לו את אהרן ואת משה ושני חיי עמרם שבע ושלשים ומאת שנה" (וארא ו, כ)

והנה השם עמרם אפשר לפרש שזה מלשון "עם רם" דהיינו שה' גדול מאד כדאיתא בב"ב (ז"א) שהוא אחד מארבעה אנשים שמתו בעטיו של נחש, ובזוה"ק שמות מפרש דנקרא עמרם שיצא ממנו עם רם על כל רמים.

ואולי הכונה למשה ששקול ככל ישראל, עיי' במד"ר שה"ש [פרשה ד' ב] ילדה אשה אחת במצרים ס' ריבוא בכרס אחת וכו' זו יוכבד שילדה את משה ששקול כנגד ס' ריבוא שהם כל ישראל, ועיי' בברכות ז' א' דזרעו היו למעלה מס' ריבוא.

שם חדש בנצחון היצר הרע

"ואלעזר בן אהרן לקח לו מבת פוטיאל לו לאשה ותלד לו את פינחס אלה ראשי אבות הלויים למשפחתם" (וארא ו, כה) פרש"י מזרע יתרו שפטם עגלים לע"א ומזרע יוסף שפטם ביצרו. הנה דרשה זו לא נכנסת לתיבה בדקדוק, דאם ע"ש הפיטום הרי חסרה האות מ"ם, ואם ע"ש הפטוט הרי חסרה טי"ת וזה תיבה חדשה, ולא כל המתגבר על יצרו זוכה לקבל שם חדש.

אמנם מצינו כעין זה בסנהדרין [נ"ט ב] על פלטי שנקרא בשם פלטיאל מפני שפלטו קל מהעבירה, וכן להבדיל באומות העולם המנצח במלחמה עולה בדרגה ומקבל תואר מיוחד.

כל שלא ממלא תפקידו, זהו 'הלקאה' עבורו
כה אמר ה' בזאת תדע כי אני ה' הנה אנכי מכה במטה אשר בידי על המים אשר ביאר ונהפכו לדם (וארא ז, י"ד) פרש"י לפי שאין גשמים... לפיכך הלקאה אותם על יראתם ואח"כ הלקאה אותם. וכן לשון הפסוק (להלן כה): אחרי הכות ה' את היאור.

וצ"ב למה זה נקרא 'הלקאה', הרי היאור דומם ולא מרגיש? וצ"ל שהכוונה היא ביחס אל אנשי מצרים שחשבו כך. עוד י"ל שכל דבר שלא ממלא את תפקידו, זה הלקאה עבורו. [בצוואת רבי יהודה החסיד אות נ"ג כתוב, תרגולת שקראה כמו תרגולת ישחנה מיד. ויתכן שזה משום שלא צריך להשאיר דבר מקולקל שלא עושה כפי טבעו יצירתו].

בגדר מכת דם

"והדגה אשר ביאר תמות ובאש היאור ונלאו מצרים לשתות מים מן היאור"

לבדוק באחיה

"ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון לו לאשה ותלד לו את נדב ואת אביהוא את אלעזר ואת איתמר" (וארא ו, כג)

פרש"י מכאן למדנו הנושא אשה צריך לבדוק באחיה, והנה הבדיקה היא במידות הדרבה פעמים רואים שיש שייכות. ומש"כ לבדוק באחי" ולא כתוב לבדוק באחיותי" אולי י"ל משום שהנושא לא יכול לבדוק באחיותי" וע"י אחרים קשה לדעת האמת.

ואין הכרח שזה משום דאמרינן בב"ב ק"י א' דרוב בני דומים לאחי האם, דבאמת יתכן אולי שהבנים דומים גם לאחיות האם, אבל כיון שכתוב לבדוק באחי" משו"ה כתוב שדומים לאחים.

שאלה: מי שהציעו לו בחורה הגונה ויר"ש שיש לה אחים שסטו מדרך הישר האם כדאי לדחות השידוך משום הנושא אשה יבדוק באחיה?

תשובה: במקום שיש לה עוד אחים שהולכים בדרך הישר בזה הרי יש לומר מאי חזית שהבנים יהיו דומים לאח שאינו הגון, ואולי יהיו דומים להגון, ולכך במקום שיש רוב אחים הגונים בזה ודאי יש לומר זיל בתר רובא, ובאמת אין שו"ע להלכות אלו אלא הדבר תלוי רק בסברא, ולכך נראה דאף באופן שאין לה רוב אחים הגונים יש לבחון כל מקרה לגופו מסברא לפי הענין אחר רוב צדדים של הסתברויות, וצריך סייעתא דשמיא וש"ח בכדי להכריע בזה. (ישמח לב עמ' שמא)

[ובענין זה כותב רש"י גנוט שליט"א, איתא בבבא בתרא (ק, א) "אמר רבא הנושא אשה יבדוק באחיה". ואיתא בגמ' "שרוב בנים דומים לאחי האם". ואמנם אמר מרן האב"י עוזי"ר זצ"ל שאין הדבר אמור אלא לענין המדות והתכונות הנפשיות הבאות בדרך כלל בתורשה, אך בעניני דעות אין זה שייך כלל כי ענין הדעת מסור לידי בחירה ולכל אדם ואדם ניתנה הבחירה (מתכבים ומאמרים ח"ו אגרת תשי"ט). וכך שמעתי מחכ"א שמרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א הורה לו הוראה זאת בשם מרן רבנו הגרא"מ זצ"ל, והוסיף שבימינו אנו מי יאמר ניקינת, ואי אפשר להשליך כלל על המשפחה אם ח"ו אחד מבניהם סר מדרך התורה והישיבות, כיון שהרחוב וגרוותיו כה מאיימים, ובמקרים רבים מספור ההורים חינוכו את בנם כדבעי, ורק בחירתו האישית ותאוותיו הוציאוהו מעולמה של תורה ואין הענין קשור כלל ועיקר לשאר הילדים בביתו].

(וארא ז, יח) מפרש הספורנו: שהמים ייפכו לדם ממש, ולא רק למראית דם, ומשום הכי הדגה תמות. ולפירוש, מיתת הדגים והבאשת היאור, באו כתוצאה ממכת הדם.

אמנם בדעת זקנים פירשו, שרק המראה היה דם, אבל הטעם נשאר כמים. ולפיכך הדגה תמות כדי שיבאש היאור. וקשה, א"כ למה נקראת המכה כי אם על שם הדם ולא על שם ההבאשה. ונ"ל לפי שההבאשה אינה ניכרת והדם ניכר עכ"ל. והנה להלן (כ"א) כתוב: ולא יכלו מצרים לשתות מים. רק לאחר שכתוב, שהדגה אשר ביאר תמות ויבאש היאור.

ומשמעו כדברי הדעת זקנים, דמה שהמים נהפכו לדם לא היה עדיין בזה סיבה שלא יכלו לשתות, רק לאחר שבאש היאור.

אמנם ק"ק דלפירושו הדגים לא מתו על ידי פעולת משה ואהרן, אלא זה היה דבר נוסף שהדגים ימותו ולכן באש היאור.

ומקושת הדעת זקנים למה המכה לא נקראת על שם ההבאשה. משמע שההבאשה היתה מכה נוספת ולא כתוצאה ממיתת הדגים, דאל"כ מה מקשה שהמכה תקרא על שם התוצאה. ולפ"ז נכללו במכה זו שתי מכות. וצ"ב.

ועוד יל"ע לפירוש הדעת זקנים, אם לא יכלו לשתות רק מחמת הבאשת היאור כתוצאה ממיתת הדגים, א"כ יכלו לשתות ממים שאינם מחוברים ליאור שלא היו שמה דגים מתים, ובמים אלו היה רק מראית דם ולא טעם דם.

וי"ל, דלהלן י"ט כתוב: קח מטח... ויהיו דם והיה דם בכל ארץ מצרים. וצ"ב למה כתוב פעם נוספת 'והיה דם' (ועיי' מדרש ט, ז). ולפירוש הדעת זקנים י"ל דבא ללמד דבכל ארץ מצרים המים נהפכו לדם ממש (ולא רק מראה דם כמו במי היאור). ומשום הכי לא יכלו לשתות משאר המים שבארץ מצרים. (גם מהריל"ד מקשה בכפילות הפסוק. והוא מפרש שהפסוק בא ללמד שהמים נהפכו לדם ממש, ולא רק מראה דם, וכפירוש הספורנו).

גבולו בצפרדעים

"ואם מאן אתה לשלח הנה אנכי נגף את כל גבולך בצפרדעים" (וארא ז, כז)
מש"כ: "גבולך" ולא: "גבול מצרים"? י"ל כי דיבר אל פרעה שהיה המלך שכל המדינה נחשבת לגבולו. (באמת כל המדינה היתה שלו על פי דין, כי יוסף קנה את כל אדמת מצרים לפרעה, ויגש מו, כ). ומדכתיב 'כל גבולך' משמע שהיו צפרדעים בכל פיסת אדמה בכל ארץ מצרים. ובפירוש רבנו אפרים כתב שכל כך יהיו בריבוי שכל המהלך נוגפים רגליו בהם (עיי' מש"כ להלן ח, ג). ובמדרש י, ג איתא דכל מקום שהיה עפר והיה טפה של מים בו היה נעשה צפרדע.

יש בטחון בתפילה לכבוד שמים. תפילה על וחוניות, מתקבלת

"ויאמר למחר ויאמר כדברך למען תדע כי אין כה' אלקינו" (וארא ח, ו) למה משה אמר "למחר", אם ידע בנבואה, מובן. ואם לא ידע, מהיכן יכול היה לומר כך? וצ"ל, כיון שעשה הכל לכבוד שמים, ידע שתפילתו תתקבל. והיה יכול לומר בוודאות שהקב"ה ישמע לו. והאבן עזרא להלן פסוק ח', כ' שבטח בה' שלא יביישוהו. כי אמר אל פרעה מעצמו בלי רשות ה'. וק"ק למה אין זה בכלל עיון תפלה (עיי' רש"י ותוס' ברכות לב) וכל צדיק חושש שמא יש בו עוון שימונע מקבלת תפלתו. אבל אולי בתפילה על כבוד שמים, שאני.

"ויט אהרן את ידו על מימי מצרים ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים" (ו'ארא ח, ב)

וכתב הברכת פרץ: 'פרשי' ז"ל צפרדע אחת היתה והיו מכין אותה והיא מתות נחילין נחילין, וכ"כ במדרש תנחומא שהיו המצריים מכין אותה והיא מתות וכו' והנה כשראו המצרים המכים אותן כי ע"י מוסיפה להתיז צפרדעים הרבה הלא הדעת נותן שצריכים להפסיק מלהכותה כדי שלא להרבות השרצים הללו, אבל מה מדת הכעס אומרת: אדרבה מכיון שמוסיפה להתיז כל שכן ומ"ש שצריכים להוסיף להתנגם ממנה ולהכותה ככל האפשר וכל שהוסיפה להתיז הוסיפו לכעוס וחמתם בערה בהם, וכך חזר חלילה הם הוסיפו להכות ולהתנגם והיא הוסיפה להתיז נחילין נחילין, עד כי ותכס את ארץ מצרים וכן הוא בכל מקום שכוועים, כי אם ישמעו חרפתם ולא ישיבו ישתקע הדבר לאט לאט, אבל כשמשביעים לשכנגדו הרי הוא מוסיף להשיב לעומתו כהנהגה, וכל מה שיוסיף להתנגם גם הלה יוסיף לעומתו ככל האפשר, ואם כן הדעת נותן שטוב ויפה לו לא להטפל עם זה שציערו ולעבור בשתיקה עד יעבר זעם, אבל מדת הכעס אומרת הכי אנכי אשתוק על זאת ומתחיל להשיב או להתנגם וגם שכנגדו הולך ומוסיף ומדת הכעס שלו אומרת שיש להשיב מנה אחת אפים וכך לעולם, וסופו כמכת הצפרדעים במצרים, עכ"ד הברכת פרץ, ונביא כאן כמה ענינים והדרכות מרבנו שליט"א לינצל ממידת הכעס.

מוניעת הכעס

מטין בשם הגר"ס שאמר: שמי שכוועס וחפץ להסיר כעסו, יחשוב כך: דהנה בדרך כלל מה שאדם כוועס הוא בגלל שלא עשו רצונו, והרי מי שיש בו יר"ש דברים נשמעים, ואם לא שמעו ע"כ שהוא בעצמו אינו ירא שמיים, וא"כ אין לו לכעוס כי אם על עצמו.

הינצל מהכעס

פלוגי שאל את רבנו שליט"א אם שייך בכלל להיפטר מכעס? והשיב לו: אם יגידו לך שאם לא תכעס תקבל מיליון דולר ואפילו אלף דולר וודאי לא תכעס, אלא שברגע שאדם רוצה לכעוס שוכח מהכל וחושב שנושאר בלי פרוטה והעולם נחרב ומוכרח לכעוס, אבל עכ"פ זו ראייה שאפשר. וא"כ כאשר ה' אומר אינו שוה מיליון? וההצלחה בעולם הזה למי שהצליח לנצח את הכעס שווה עד מאד, וכן השכר טוב שיהיה לו על כך מהקב"ה.

ופ"א הציע רבנו להינצל מן הכעס, שפעם ביום יזכיר לו יום המוות. ושאלו את רבינו אם יש עצה אחרת, היות ויש כאלה שזכרון יום המוות "מפחיד אותם".

חשב רבינו ואמר: יעלה בדעתו את זכרון "הגיהנום", וכמו שאחז"ל בנדרים דף כ"ב כל הכוועס כל מיני גיהנום שולטין בו. שנאמר והסר כעס מלבך והעבר רעה מבשריך, ואין רעה אלא גיהנום.

לחנך להתגבר

שאלו על ילד בן שש איך יתגבר על הכעס? אמר רבינו אם הוא ילד מבין שיאמרו לו שכתוב בגמ' כל הכוועס כל מיני גיהנום שולטים בו ורואים את זה בחוש.

עצה להינצל

אחד שאל לרבינו עצה להינצל ממידת הכעס, בתחלה אמר רבינו: אני גם מחפש עעות לזה, אח"כ אמר ללמוד בספר חרדים פרק ס"ו [ע"ש אות י' ואתה בן אדם ידעת כי נשמחך מושב אלוקים, כבעסק ועצבונך יסתלק, ואיך תעצב על חיי עשה ותאבד חיי עולם. לכן סבל בשמחה כהלל כל הבא עליך ולא תעזוב את מלכך ויהי זאת נחמתך כי בו תדבק, והוא יאר פניו אליך ואתה אליו יתברך. ובאות י"ז: איך תכעס במקומה נוציא נשמחך היקרה ותשכין במקומה רוח רעה, דומה אתה למי שנועץ סכין בכעסו בלבו, ואם ילכין פני חברו הרי שופך דמים. (ע"ש עוד) וראה בכאל תערוג ירח איתנים שרבונו מיינען ללמוד פרק זה באלול].

הגר"א באבן שלמה (פרק ב' הלכה ה') כתב וז"ל: לימוד "האגדה" טוב לכבוש בו יצה"ר של תאוה, ובלמוד הלכות וכו' את הכעס, ואי אפשר להרוג את היצר הרע אלא בתורה, עכ"ל.

לא להכות מתוך כעס

אמר רבנו: לפעמים יש יוצא מהכלל שצריך להכות, אבל ברור כי מה שכתוב חושך שבתו שונא בנו אין הכוונה שיש להכות בלי הבחנה וכל הזמן, וגם לא מדובר במכות נמרצות שאם כן הוא מחנך את בנו להכות כמותו, הילד ילמד להכות על כל דבר כי זו הדוגמא שראה אצל אביו, כי כאשר מכה בתקיפות ובכעס הילד מתרגל שזה מה שקורה ברגע שאבא בכעס ואין מכך תועלת.

ולכן לא שייך להכות בשעת כעס, אלא יש להמתין עד שישכך כעס ואז במקום הצורך ומעת לעת שייך לתת איזו מכה. שהילד ירגיש שקיבל מכה שלא מתוך שנאה אלא רק מתוך אהבה.

צחצוח הנשמה - כיצד?

כשנפטר הגה"צ ר' אליהו דושינצ'ר זצ"ל, אמר החזו"א למרן הגר"ק שליט"א שהנפטר לא כעס מימיו, ואם נשאל מנין ידע ד"ז החזון איש? משמע שהוא ידע [היינו ברוח קדש]... או שהכיר את הנהגותיו והבין שאדם כזה לא יכול לבא כלל לידי כעס. ובהזדמנות אחרת הסביר רבנו: שכשאדם כוועס זה עושה לו כתם על הנשמה, כנראה ראה החזו"א שונשמתו של רבי אלי' מצוחצחת, וממילא הבין שלא כעס מימיו.

הכוועס שומע דברים אחרים

שה רבנו: היה אחד שאמר שקרים בשמי, והי' לי תרעומת גדולה עליו, אבל אח"כ חשבתי מה ייצא לי מזה שלא אמוחול לו, גם דנתי אותו לכף זכות, שהוא לא היה משקר במזיד, אלא כיון שהיה רגזן בטבעו, ממילא לא שמע טוב, אדם שהוא בכעס בטוח שהוא צודק ואינו מדקדק ושם אל לבו למה שאחרים אומרים לו [נכמו שמצינו בגמ' (שבועות כו, א) דמר מישתבע דהכי אמר ומר מישתבע דהכי, דכל אחד היה משוכנע דכך שמע] (ואמר: אני מוחל לו במחילה גמורה, שינוח בשלו' על משכבו).

כשציערו את רבנו בענין מסוים אמר: יכול להיות לי כעס בלב, וע"ז אני עובד בימים אלו שאף כעס הלב לא יהי'.

ושה הרמ"ש: בזכרוני מלפני יותר משלושים שנה שסיפר לי א' מגדולי תלמידי של רבינו, שכשידבר עמו רבינו בענין מידת הכעס, אמר "כבר עשרים שנה שאני מנסה לעקור מעצמי מדה רעה זו!". ופ"א אמר להר"י לוינשטיין שלפעמים שאומרים לי דברים שמכועים אותי, אני אומר איזה 'וויץ' כדי להסיר ממני את הכעס.

מאות תעניות

כתוב במעלות התורה שעל כעס צריך מאה עשרים תעניות ע"פ האריז"ל, וא"כ אין לדבר סוף אפי' כל החיים לא יספיק, בדור אחרון התיקון ע"י התורה, אין כח לצום, ויש להבין למה אז לא הי' מספיק תורה? וי"ל.

והנה אם הוא יודע שאם יתענה מאה וחמישים יום ודאי שיכעס שוב, מה יהי'.

בספר עין החיים (ק"ד) מובא על אדם שעושה תעניות, שאלו את הרב ז"ל אם בעת התשובה יאכל מים עם גריסים מבושלים? השיב לו אם יודע בנפשו שיכול להסתפק בלא חמין ותבשיל אז טוב יותר שיתפסק בפת ומים, כי אם יתיר לו איזה תבשיל אזי יהיה מנוסה בזה, כי לפעמים התבשיל שלא כרצונו, או שלא היא מבושלת או באיזה ענין אחר, עד שישגרו היצר בענין קפידא וכעס ח"ו ויתפסנו לא פחות בלבו ח"ו, עכ"ל.

המיוחד בכעס, כמו שכתוב (נדרים כב) של הכוועס כל מיני גיהנום שולטים בו, כי זה מביא להרבה עבירות. כמש"כ באגרת הרמב"ן שהכעס היא מדה רעה להחטיא בני אדם, ורבינו יונה בשע"ת [ש"א אות ט"ז] כתב: ובעל הכעס עלול לפשעים ומופקר לנזקים.

מה גדר האיסור

יש לדון בעצם הכעס אי הי עבירה או מביא לידי עבירה, הכוועס כל מיני גיהנום שולטין בו ומבואר בר"ן משום שיבואו לכפור בעיקה, וברא"ש שם ביאר או דהכונה דזה לא טוב כמו מיני פורעניות בגיהנום, או משום דזה יגרום לחטוא ולהיות בגיהנום עכ"ד. לכאורה משמע דס"ל דמה דאסור כעס הוא משום דגורם לאיסור, וכן מבואר באגרת הרמב"ן ליהור כמכעס שזה מדה רעה להחטיא בנ"א.

כעס חילול ה'

אמר רבנו: כעס נחשב דבר קל בעיני הרבה אנשים. הרבה אנשים מרשים לעצמם לכעוס בלי לתת על לב חומרת הדבר.

במסכת יומא דף פ"ו ע"א נאמר חילול השם לא מתכפר אלא במיתה וז"ל הגמ' אבל מי שיש חילול השם בידו אין כח לא בתשובה לתלות ולא ביה"כ לכפר ולא ביסורין למרק, אלא כולן תולין ומיתה ממרקת שנאמר ונגלה באזני ה' צבקות אם יכופר העוון הזה לכם עד תמותו. וכך נפסק ברמב"ם הלכות תשובה פ"א הל' ד', ואמנם גם בחטאים אחרים שאלה גדולה אם מצליחים לעשות תשובה היות ותשובה זה דבר קשה, אבל מכל מקום לגבי חילול השם סובר שכלל אין אפשרות אלא במיתה.

ומכאן נבין את החומרא אם אדם חשוב כוועס זה חילול השם תלמיד חכם כוועס זה לא מתאים, ואדם פשוט אין בזה כל כך חילול השם.

יש הרבה אנשים שכוועים זה חמור מאד, ובאדם חשוב אם עשה תשובה לא יועיל רח"ל, ע"י ספר שע"ת לרבינו יונה שער רביעי אות ד' ה'

תגין באותיות

הי עובדא בפרשיות התפילין שעשו לרבנו, שעשה הסופר את התגין בצד האות ולא מעליו, והנה במג"א סל"ו סק"ג כ' צריך לתייג - צריך שיהיו התגים נוגעים בגוף האותיות וכל אחד נפרד מחבירו [מ"ע סי' ל"ה] וגם לא ידביקו בסוף האות כ"א באמצעיתן [ס' הזכונות] והו"ד במשנ"ב סק"ג.

אמנם בדעת קדשים במק"מ שם התעורר דבגוף ס' הזכונות משמע דלא בתגין של שעטנ"ז ג"ץ עסיק אלא בתגין של בד"ק ח"ה שאלו אם יעשה בסוף האות ישתנה האות הרבה. [וכן התעורר בס' מנחת סלת על הברוך שאמר (דף קכ"א) והביא קצת רא"י מפשטות דהתוס' דמנחת כ"ט ע"ב ד"ה שעטנ"ז ומס' התרומות, ומהגות ב"ש, ור"ל דגם מג"א כיון לוח].

ואמר רבנו דא"כ אין לחוש לזה בשעטנ"ז ג"ץ ושפיר הפרשיות כשרות. ודלא כהפוסקים דחששו דכיון דהביא המג"א ד"ז בפשיטות הוא נוהג בכל, ותקופה ממושכת רבנו עצמו לבש תפילין כאלו.

תפילין של הגרי"ז

סיפר רבנו: בחו"ל לכולם היה תפילין דקות והיה אחד מומחה בעיירה באבוב שהיה עושה תפילין גסות, והגרי"ז רצה להזמין אצלו תפילין גסות, ואיני יודע מה היה לסוף. [בחו"ל רוב ה'בתים מאכרעס' היו חסידים וראי שמים, ומיעוט מהם היו גרים בטיקטין והם לא היו כ"כ ירא"ש, ומחיר תפילין דקות היה 30 זלאטס, ותשע זלאטס היה שוה כמו מחיר כל זולר אחד, והיה שם אחד בשם ר' משה חיים שהוא היה המומחה מכולם והיה נוטל בשכרו 33 זלאטס].

ואמר רבנו שאם עושה סימן לחריץ מבחוץ אע"פ שאין הבתים פרודות היו נוהגין להקל בזה דלא היה מצוי בתים מהודרים אלא ביוקר גדול, אמנם צריך שיעשה את החריץ בדיוק כנגד הריחוב שבין הבתים אך אם יסמן סתם ד' חריצין מבחוץ לאו שפיר עביד. (אילת השחר מנחות ל"ד ע"א)

תפילין דר"ת

סיפר רבנו: הח"ח בסוף ימיו הניח תפילין של ר"ת, ואמר שאם ר"ת ישאל אותי בשמים למה לא הנחתי מה אני אענה לו?

והיה אחד [א"ה היה משמע מהדברים שזה היה רבנו שליט"א בעצמו] שהחליט משום כך להניח פעם אחת בחיים תפילין דר"ת משום הטעם הנ"ל (צדיק תכמר יפרח) ומציין רבנו שליט"א למה שכתוב בכתר ראש אות י"ג ששאלו להגרי"א שמצינו בזהר על תפילין של ר"ת שהם של עוה"ב השיבו: דפשט הזהר אינו כן והמהדר אחר עוה"ב יניחם וע"ש עוד והב"ח אור"ח סימן ל"ד הביא ועוד כתב הסמ"ג והמרדכי ששלחו כתב מא"י שנפלה בימה שעל קבר יחזקאל ומצאו שם תפילין ישנים כסדר הרמב"ם ורש"י, ויש דוחין דלפי דפסולין הו' גזוזם לשם, ולא נהירא דלא היו צריכים גניזה אלא להחליף הנחתן מבית זה לבית זה עכ"ל.

הרצועות לשמה

סיפר רבנו: כשהגיע מן הגרי"ז לארץ דאג החזון איש עבורו בדבר עיבוד רצועות התפילין שיעשה לשמה, ופנה לרבי שלמה לורנץ שהיה לו מפעל לעיבוד עורות בתל אביב, ונסע החזון איש בעצמו כמה פעמים לתל אביב כדי להוציא ולהכניס את העורות לבור בכל שלב ושלב, כדי שיהיה עיבוד

מכתבים הערות והוספות

מכח אדם ולא על ידי מכונה, ויוכל לומר בעצמו בכל פעם לשם מצות תפילין. [וראה קובץ אגרות חזון איש ח"ב אגרת קל"ד מכתב החזו"א להגרי"ז שמפרט כל טירחתו והתעסקותו בדבר].

נקב בתפילין

סיפר רבנו שהיו לו תפילין מעור של דקות, ונתהווה נקב בעור הדק העליון, ושאל את מרן הגרי"ז הגאב"ד דבריסק זצוק"ל [כשעלה רבנו להפגנה נגד הבריכה המעורבת, ולפני זה נכנס להגרי"ז]. וכתשובה סיפר לו הגאון מבריסק זצוק"ל שפעם נסע לאיזה מקום והי' בילקוטו בקבוק תרמוס ששכב בסמוך לתפילין, ונשפכו מים חמים ונתפשטו על התפילין ונתעקמו קצת, ומאז אף שהמשיך להתפלל בתפילין אלו, אבל הי' כל יום חוזר ומניח את התפילין של הגר"ד שמחה זעליג זצ"ל המורה הוראה דבריסק, ובתפילין של הגר"ר שמחה הי' נקב בעור העליון שהיו ג"כ מדקות ולא שמו לב לזה והניחום, והי' משמע מדברי הגאון מבריסק זצוק"ל שמניחם בברכה. (ארחות רבנו ח"ה עמ' צ"ב)

להשקיע בתפילין

הגרי"ז היה אומר: בדרך כלל מצוי אצל בני אדם שמשקיעים בהוצאת כסף עבור קניית חליפה חדשה ושאר המלבושים נאים מידי תקופה קצרה, ומשקיע הרבה אפי' שזה לזמן קצר, ואילו במצוות לא משקיעים כל כך, ולדוגמא מצות תפילין הדרך שאדם קונה תפילין פעם אחת לכל החיים ומסתפק בכך ואינו משקיע בזה כל כך.

ובאמת הגרי"ז עצמו היה מחדש את התפילין שלו מוזמן לזמן אע"פ שלא מצא פסול במה שהניח עד עכשיו.

וכן רבנו שליט"א נוהג מידי פעם לחדש את התפילין, פעם בהחלפת רצועות, ופעם בריבוע הבתים או בצביעתן מחדש וכיוצ"ב. ומפעם לפעם שולח את התפילין אצל אדם ירא שמים שישפץ לו אותם. (אעלה בתמר מתורת בריסק עמ' קיד)

תפילין כל היום

שח הגה"צ רבי מתתיהו חיים סולמון שליט"א [ששמע ממקור נאמן עד ראה] שכאשר מרן רבנו שליט"א והגרמ"ס זצ"ל ברחו מבריסק והגיעו למונטריי בשווייץ והיה עדיין בבחירתם, למדו שניהם ביחד כשהם מעוטרים בתפילין כל היום, בלי שום הפסק ובלי שום דברים בטלים, התמדה נפלאה. (פלאי מים עמ' פ"ח) [ובישיבה במונטריי היה דרכם של הגר"מ ורבנו להתפלל מנחה עם תפילין, כעדות רבי יעקב נטע בעק זצ"ל].

והעיר רבנו שהיום שלא נוהגים ללבוש כל היום, ואין כדאי לעשות דברים משונים בציבור.

תפילין במנחה

סיפר רבנו, שמנהג הגרי"ז היה, להניח תפילין של שיטת הרמב"ם פ"ב מתפילה ה"ב בפתוחות וסתומות בשעת תפילת המנחה. [דהגרי"ז (הל' תפילין) למד ברמב"ם דלא כהט"ז (סי' ל"ב סק"ז) ולכן היה לו תפילין אחרות. וסיפר רבנו שכשעלה לארץ ישראל והיה גר בפ"ת, היה בבית כנסת 'שונה הלכות' הרבה אנשים שהיו מניחים תפילין במנחה].

ורבנו כשהיה תקופה שהיה סיבה שהיה מתפלל תפילת מנחה ביחידות בביתו הניח תפילין, והיה מתפלל אז באריכות יתרה. והזהיר אז בבית לבל ידברו

בגליון 186 ויגש תשע"ז | הבאנו בענין עדיפות יציאה מהבית עם תלית ותפילין על אמון ואיש"ר. והעירו לנכון דהגוסס שונה וכמבואר בס' ימלא פי הלהתך עיונים בתפילה (עמ' קד) ח"ל, בשו"ע סימן צ' סעיף י"ד כתב ישכים אדם לביהכ"נ כדי שימנה עם עשרה ראשונים ובמשנה ברורה ס"ק מ"ז כתב והא"י לא הי' מן הראשונים כי הוצרך לפנות וכו' וגם כדי שילך מעוטף בטלית ותפילין לביהכ"נ וזה אי אפשר קודם היום עכ"ה. וי"ע עם ס"ל דעדיף לילך מעוטף בטלית לביהכ"נ אפי' אם ע"י זה יפסיד עניית איש"ר וכדו' או דבכהאי גוונא עדיף לילך קודם אע"פ שאינו מעוטף בטלית.

ועי' בס' החדש 'ומשחרי ימצאוני' ב"ח 'במעלת עשרה הראשונים', שהביא בשם רבנו שליט"א, דהנה המלבי"ם בספרו 'ארצות החיים' (סי' כ"ה ס"ק י"ח), תמה ע"ד המג"א סי' כ"ה סק"ג, וז"ל: ובעיני דבר זה תמהו מאוד, דהא מה שצריך להיות מיו"ד ראשונים, מבואר בגמ' ברכות (מו, ב), ואיך הכריע דמזוהר לילך בטלית לבית הכנסת שאין מבואר בגמ' גדולה יותר, בפרט שבזוהר עצמו (פ' תרומה קלא, א) משמע שהקדימה להיות מיו"ד ראשונים עדיף יותר. ואף כי רב חזקוני דהא"י לגזור אומר בזאת, מ"מ הא קודם אור היום אין יכול ללבוש תפילין, ולא שייך לומר שמעיד עדות שקר כמש"כ ביראתך, וכ"כ בשו"ת 'נחלת שבעה' סי' ו' וכו', עכ"ל. ועי' מסיק המלבי"ם, דהעיקר כהטעם השני שהובא בשע"כ, דהא דהארי"ז לא היה מעשרה הראשונים, הוא מפני שהיה חלוש, עכ"ד עיי"ש.

ומפני טענת המלבי"ם, דעשרה הראשונים הוא מדינא דגמ', הורו מקצת מגדולי זמננו דמצות עשרה הראשונים עדיפא. ועי' בספר 'הליכות שלמה' הל' תפילה (עמ' מ', פ"ד הערה 3), שכתב בשם הגרש"ז אריעבך זצ"ל בזה"ל: לבחור ששאל בענין זה יעץ, שלעת עתה לא יקבל על עצמו הנהגה זו. ואמר לשואל, דהשכמה לבית הכנסת להימנות מעשרה הראשונים, נראה דעדיפא מהליכה לביהכ"נ בטלית ותפילין, שהרי היא מדינא דגמ' כמבואר בברכות (שם), עכ"ל ספר 'הליכות שלמה'. וכן אמר לי למעשה מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א, דמעלת עשרה הראשונים עדיפא, מפני שהיא מדינא דגמ'. אכן יש מרבתינו שליט"א שר"ל דהכא אין זה נחשב 'דינא דגמרא', כי ענין עשרה הראשונים הוא מעלה, ואינו דין, ועי' מש"כ בזה בספר 'ומשחרי ימצאוני' כרך ב' עי' מש"כ בשער ט' סי' י"א ענף א' אות ב'.

ובמה שהובא שם בענין הנחת תלית ותפילין בבית כנסת שלאחר הסליחות מניח רבנו תלית ותפילין במקומו בביהכ"נ. כמדומה שאמר שמאחר שכל רגע יש מצוה להיות בביהכ"נ (כמבואר ברמב"ם פ"א מתפילה ה"ט ובשו"ע סימן קנ"א) כמ"ש אשרי יושבי ביתך, לא כדאי לצאת להניחן בחדר חיצון.

העיר הרה"ג רש"ש ש' שליט"א מדברי המשנ"ב (סי' כה סק"ח) 'ועיין באחרונים שכתבו במשכים קודם אור הבוקר ובהכ"נ לא שייך אזהרת הזוהר דעדיין לא מטי זמן חיובא. ומ"מ כשיאור היום יותר טוב שיצא לחצר בהכ"נ וילבשם שם ויכנס אח"כ לבהכ"נ'. משמע דגם ככה"ג עדיף לצאת.

עולם הישיבות

ישיבת בית רבי שמעיהו

הוקמה באולו תשל"ז ע"י הגאון רבי שלמה אנגלנדר שליט"א בבני ברק

עם בני הישיבה

מרבן שליט"א מכיר רבים מבני הישיבה ויש לו הכרות קרובה לאווירה בישיבה, אורחותיה והליכותיה וגם היה לו קשר עם בוגריה. פעמים, מפנה מרביצי תורה מיישובות חדשות, להעתיק את סדרי יום ישיבי ושבת קודש מהישיבה.

אחד מהדברים היסודיים שמרבן עמד על כך, הוא שהלימוד בישיבה יהיה מתוך חינוך ואוירה ובשו"א לא על בסיס של תמיכות כספיות, ואפילו בזמנים שמקובלים כזמני רפיון, כגון סוף זמן, ימי ישיבי ואפילו ליל פורים. פעם התבטא בפני רה"י: עוד מעט ישלמו כסף על ברכת "אשר יצר". יש לציין שההנהלה שמערה עקרון זה בזמנו, מרבן בעל ה"קהילות יעקב" זיע"א.

בעקבות היכרות זו זכתה הישיבה שמרבן נשא מדברותיו וחיזק בתורה ויר"ש בהזדמנויות רבות, וכמדומה כמעט בכל עת שהתבקש. יחס בני הישיבה למרבן היה יחס של רבינו, על כל המשתמע ב"מורא רבן", דבר הנכר, כאשר נשא דברי חיזוק בני הישיבה היו יושבים בכובע וחליפה. ובביא כמה קטעים מהשיחות. (חלק מהשיחות נדפסים בקבצים שיצאו ע"י בוגרי הישיבה) בא אלול תשס"ג הגיע רבנו שליט"א למסור שיחת פתיחה בישיבה ואמר בתו"ד: בחסד הקב"ה רואים שבדורות שלנו, למרות שכמעט אי אפשר לומר שאנשים יהיו במדרגה זאת, אבל הקב"ה ברוב חסדו יודע שהדורות חלשים, אז החסד שהקב"ה עושה עם הדורות שלנו, שלמרות זה רואים שאם לומדים הרבה תורה, ואפשר להשיג, יש הרבה שעולים מאד בתורה ומקבלים תורה מלא, וזה חסד שהקב"ה נותן לדור, היות שהוא רואה שהדורות חלשים, הוא נותן תורה מלא חפניים, ובדורות הקודמים באמת לא היו זוכים רק אם ה" מדרגה של אדם כי ימות באהל, היום הקב"ה עושה חסד אתנו.

וב"ה רואים שאם בחור לומד כמה שנים טוב, הוא זוכה לעלות ולעלות, וזהו חסד של הקב"ה, ולכן את החסד הזה צריך לנצל, ולכל הפחות את המינימום צריך לעשות וכו'. ביום ב' כ"ב אלול תשס"ה האריך רבנו בשיחה בהכנה לר"ה וסיים: אנחנו צריכים לדעת, עכשיו אנו עומדים לפני ר"ה כ"א צריך לעשות חשבון ולהרגיש שלכל דבר מצווה צריך לשאוף, זה החיים! כל מעשה מצווה, זה החיים!

כל דף גמ' זה חיים! יש לשאוף להכניס טעם בתוך האדם שירגיש עצמו מאושר כשעושה מצווה. ועד כמה שיותר נתחזק בזה, יש לקוות שהקב"ה יראה, שאנחנו רוצים להיות אוהבי תורה, רוצים להיות שומרי מצוות ואנחנו מרגישים טעם בזה. (הכרס גליון 2) להוותנו, ימי "שישי" בעולם הישיבות ידועים כ"מת מצווה". כששעמו מרבן שליט"א שבישיבה משתדלים ביותר להגביר הלימוד בימי ישיבי ביקש לחזות במחזה המרהיב כמו ענינו, להוסיף לחזק את בני הישיבה להגביר חילים ביום השישי, וביום ו' ג' אדר תשס"ו הגיע לישיבה האריך בשיחה. וכפי שהזכיר בתחילת דרשת וז"ל "כפי ששמעתי ב"ה לומדים כאן ביום ישיבי כמו כל הימים. וחז"ל אומרים "אין מזרזין אלא למזורזין", דוקא מי שמזוזז מזרזין אותם. (הכרס גליון 3)

ובכ"ב אלול תשס"ו הגיע שוב רבנו לישיבה ואמר בתו"ד בימינו גם רואים, שאפילו מי ששייך לתורה ומצוות, אם יציעו לו לכן אדם איזה דבר, למשל איזו משרה, מה הדבר הראשון שחושב אם לקבל המשרה או לא. מה הוא חושב? האם הדבר הראשון שהוא חושב עליו הוא מה יהיה בעוה"ב לא! הדבר הראשון שהוא חושב הוא אם יתאים לו לעניין הכסף, אם יהיה כבוד. איך זה נראה בעיני הבריות, אם ע"ז זה נחשב בעיני הבריות ל"חשוב" או להיפך, זה הדבר הראשון, ואפילו אם בסוף כן חושב קצת על עוה"ב מהמצווה, זה הוא בסוף, אבל בעיקר, מה הדבר הראשון, שחושב כל אחד מאיתנו, אני לא יודע, אולי יש כאן משהו אחר שבמדרגה יותר גדולה, אני לא יודע, אבל בדרך כלל כל אדם אם הציעו לו איזה דבר הדבר הראשון שיחשוב מה עם כסף? מה עם כבוד?

איך זה נחשב בעיני הבריות? זה העיקר! יוצא שיעקר שאיפתו של האדם, והחיים שלו זה לא חיי עוה"ב החיים זה חיי עוה"ז (הכרס 4) ובעש"ק פר' כי תבוא תשס"ז הגיע שוב רבנו לחזק את הבחורים לקראת ימי ר"ה (הכרס 6).

מכתב במעלת הישיבה

יום י"ג סיון תשס"ד לפ"ק בני ברק יצ"ו

הנה קיים בעירנו בני ברק ישיבה גדולה וישיבה לצעירים לבני עדות המזרח בשם בית שמעיהו, במשך עשרים וחמש שנות קיומה זכתה להוציא תלמידים הרבה אשר הקימו דורות לתפארת ומהם מגידי שיעורים ורמ"ם, וכעת הישיבה גדולה והקטנה מונים קרוב לשלש מאות בחורים השוקדים בתו"ש על טהרת הקודש, אמנם ככל הישיבות נאבקים על קיומה אין מספיק כסף להחזיקה וכל העול הכבד רובץ על ראש הישיבה הגאון ר' שלמה אנגלנדר שליט"א, אשר לכן מוכרח לכתת רגליו לחו"ל כדי להשיג האמצעים הדרושים להמשיך המקום תורה הנ"ל אשר הוא מהישיבות המפורסמות לטוב ולשבת. והננו בזה להמליץ לתמוך בהישיבה הקדושה וכל התומכים והעוזרים יתברכו ממקור הברכות בשפע וכל טוב לו ולכל בני ביתו, ויקוים בו כל תומכיה מאשר.

הכר"ח ל"ח המקום תורה החשוב.

ישיבת בית שמואל

הוקמה בקיץ תשנ"ז ע"י הגאון רבי יצחק יחיאל עהרנפלד שליט"א בקרית מטרסודף ירושלים

כל אחד כבן יחיד

בשנת תש"ס, נתבקש רה"י הגר"י עהרנפלד ממרבן שליט"א לקבל לישיבת 'בית שמואל' בחור יתום שגדל בבית אחד ממקורבי רבינו שליט"א, שכמוכן נענה לבקשתו, כשמרבן שליט"א מבטיח לו כי עוד יראה הרבה נחת מבחור זה.

בפועל, מאז שנכנס הבחור לישיבה, בכל תקופה קצרה חיפש מרבן שליט"א הזדמנות לברר אצל הגר"י עהרנפלד מה מצבו של הבחור וכיצד הוא מתפתח.

בגם הסוכות לאחר תקופה שכבר היה הבחור בישיבה ונתעלה בתו"ש ביקש מרבן שליט"א ליצור קשר עם הגר"י עהרנפלד, היות והוא מזדמן לירושלים לחנוכת הבית של ישיבת 'לייקוד' ולעוד כמה אירועים הוא רוצה ליכנס לסוכתו להודות לו באופן אישי ולשמוע פנים אל פנים על התפתחות הבחור, משלא נענה הגר"י בשופו"א שמרבן יטריח עצמו אז סוכם שיפגשו בתוך הרכב. בזכות מאמציו ושימת לב של מרבן שליט"א לכל יחיד ויחיד, זכה גם בחור זה להיות שוקד על תלמודו וימים ולילה, ומפאר את אחד הכוללים החשובים בב"ב.

עיני העדה

לפני כשלוש שנים בזמן סופת השלגים הערה שפקדה את ירושלים, קרסה לפתע תקרת בית המדרש החדש של ישיבת 'בית שמואל' שרק נבנה שנים אחדות קודם לכן, בנס של ממש הצליחו הבחורים להימלט על נפשם ולא היו נפגעים בנפש, נזק כבד נגרם לישיבה. לאחר המקרה נכנס רה"י הגר"י לבית מרבן שליט"א לקבל עצתו כיצד להודות ובמה להתחזק בעקבות המקרה. מיד כשהבחין בו מרבן שליט"א שכבר הספיק לשמוע על הנס שקרה, אמר להגר"י שמובה ב'משנה ברורה' בשם 'ספר חסידים' שאם יש שריפה ח"ו יש בבית מת וגם ספר תורה, צריכים להוציא את המת ולא את הס"ת, משום שס"ת אפשר לכתוב אחר, אבל מת הוא רק אחד. על דרך זה אמר מרבן שליט"א: 'בעז"ה עוד תזכו לשכלל ולבנות מחדש את ביהמ"ד, אבל כמה יש לכם להודות על כך שכל התלמידים יצאו בשלום ללא פגע, שכל אחד מהם הוא יחיד ומיוחד ואין לו תחליף...'.

שיחות רבנו בישיבה

בעת שהגיע רבנו לתפילת מחאה כנגד הבג"ץ אדר תשנ"ט הגיע אח"כ להתפלל מעריב בישיבה ונשא מדבריו שם. כמו"כ לאחר שחזר ממסע לצרפת באור לז"ך אדר תשס"ב ביקר רבנו בישיבה ודיבר במעלת החזרה.

שמעתי שאתם עוסקים עכשיו בחזרה, ובחז"ל (תגינה ט, ב) מבואר על הענין של חזרה אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד.

רואים שדוקא ענין החזרה חז"ל מציינים לשבח מיוחד. אף שבדאי כל לימוד גם לא חזרה זה דבר חשוב מאד. אבל בחזרה רואים שחז"ל מציינים את זה מאד לשבח. שזה נקרא יותר צדיק מי שחוזר יותר. ומי שחזר רק מאה פעמים קוראים לו חז"ל "לא עבדו" והלואי שאנחנו נגיע לחזרה של מאה פעמים, וזה חז"ל כבר קוראים לא עבדו בין מאה פעמים למאה פעמים ואחד. זה כבר מבדיל את האדם בין עבדו ללא עבדו.

עכ"פ רואים שחזרה זה דבר גדול מאד, והיות שאתם עוסקים עכשיו בחזרה, תראו באמת להתחזק בזה, ומה שיותר תחזרו, יהי יותר תועלת. וכל רגע ורגע שכן אדם לומד תורה יש לו מצוה. והגאון [בשנות אליהו פאה] הרי אומר שאפי' תיבה אחת יש בה מצוה של תלמוד תורה ששוקל כנגד כולם. ובחזרה אפשר לרכוש הרבה יותר מאשר בפעם הראשונה. כי בפעם ראשונה אי אפשר לומר כ"כ הרבה מלים, ובחזרה אפשר לומר בבת אחת המון המון מלים. וכל תיבה ותיבה היא מצוה. אפשר לרכוש כ"כ הרבה מצות. והחשיבות של המצות, חשיבות של תורה, אע"פ שלכאן כל אחד יודע. ואפי' בחורים צעירים כל אחד יודע שתורה ומצוות... אבל בכל זאת לא מחשיבים את זה כמו שזה אליבא דאמת. וכאן הרחיב בענין נוסף.

ואתם לא יודעים, בחור יושב ולומד הוא חושב, מה יש... ואינם יודעים כי הדוממים היו מקנאים, האיך יהיו זוכים שיהי' להם משהו שייכות לתורה, וב"ה יהודי אפי' אין בו משהו מיוחד. הוא יכול לקחת את הגמרא וללמוד תורה, ובשמים הוא עושה שמחה, וגם הוא בעצמו הי' צריך להיות ממש שמח, בלי סוף!

והיצר כ"כ מבלבל את האנשים, ולכן בחור יושב ולומד. והרבה פעמים הוא שבו, וחושב שלא השיג מה שיכול להשיג. אבל בעצם היה צריך להיות כ"כ מלא שמחה. הנה כל הבריאה כולה, הי' להם שמחה כ"כ גדולה אם היו מוצאים האיך לעשות משהו לתורה, והאיך זה שהוא בעצמו שיכול לקיים רצון ה', ללמוד תורה, הי' צריך להיות מאושר. וזה צריך מאד מאד להכניס לבב שלו שמחה, על שזוכה להיות נמצא בישיבה וללמוד תורה, ולחזור על הגמ', ועי"ז כל רגע שהוא לומד יש לו מצוה של תלמוד תורה כנגד כולם, איזה שמחה צריך שיהי' לו. וכל בן אדם שבאמת יחשוב על זה, ויכניס שמחה בלבו. יזכה באמת לעלות ולעלות. עד שהקב"ה יעזור באמת לכלל ישראל שזוכה באמת לשמחה הזו שכל העולם כולו ישמחו. ויקוים הפסוק מה נאוה על ההרים רגלי מבשר, בקרוב. שישמיע שלום ישמיע ישועה, אומר לציון מלך אלוקיך.

בשבועות הקרובים נכתוב אי"ה אודות ישיבות: בני ראם, בעלזא, ברית יעקב, ברכת אפרים, ברכת יוסף (קרית הרצוג), ברכת יצחק (אור יהודה), ברכת ישראל, ברכת משה, ברכת שלמה (כפר סבא - נתניה). ואודות ישיבות של מרבן שליט"א - גאון יעקב' מי שיש ביזו חומר אודות הישיבות הנ"ל נא לשלוח בהקדם.

מי שמעוניין להנציח תאריכים מסוימים במהלך השנה רצוי שיפנה כעת, כדי שנדע שאנו יכולים לעמוד במשימה.

ניתן לתרום בפניה למוקד המגבית בטל' 072-2164440, בפניה לדוא"ל המערכת, או בכרטיס אשראי בעמדות נדרים פלוס בבתי הכנסת ברחבי הארץ